

## ॥ वाल्मीकि रामायण ॥

### १ बालकाण्ड

#### अध्याय १७

निर्वृत्ते तु क्रतौ तस्मिन्ह्यमेधे महात्मनः ।  
प्रतिगृह्य सुरा भागान्प्रतिजग्मुर्गुणधाम् ॥ १ ॥

समाप्तदीक्षानियमः पत्नीगणसमन्वितः ।  
प्रविवेश पुरी राजा सभृत्यबलवाहनः ॥ २ ॥

यथार्हं पूजितास्तेन राजा वै पृथिवीश्वराः ।  
मुदिताः प्रययुर्देशान्प्रणम्य मुनिपुङ्गवम् ॥ ३ ॥

गतेषु पृथिवीशेषु राजा दशरथः पुनः ।  
प्रविवेश पुरी श्रीमान्पुरस्कृत्य द्विजोत्तमान् ॥ ४ ॥

शान्तया प्रययौ सार्धमृष्यशृङ्गः सुपूजितः ।  
अन्वीयमानो राजाथ सानुयात्रेण धीमता ॥ ५ ॥

कौसल्याजनयद्रामं दिव्यलक्षणसंयुतम् ।  
विष्णोरर्धं महाभागं पुत्रमिक्ष्वाकुनन्दनम् ॥ ६ ॥

कौसल्या शुशुभे तेन पुत्रेणामिततेजसा ।  
यथा वरेण देवानामदितिर्वज्रपाणिना ॥ ७ ॥

भरतो नाम कैकेय्यां जज्ञे सत्यपराक्रमः ।  
साक्षाद्विष्णोश्चतुर्भागः सर्वैः समुदितो गुणैः ॥ ८ ॥

अथ लक्ष्मणशत्रुघ्नौ सुमित्राजनयत्सुतौ ।  
वीरौ सर्वास्त्रकुशलौ विष्णोरर्धसमन्वितौ ॥ ९ ॥

राजः पुत्रा महात्मानश्चत्वारो जज्ञिरे पृथक् ।  
गुणवन्तोऽनुरूपाश्च रुच्या प्रोष्ठपदोपमाः ॥ १० ॥

अतीत्यैकादशाहं तु नाम कर्म तथाकरोत् ।  
ज्येष्ठं रामं महात्मानं भरतं कैकयीसुतम् ॥ ११ ॥

सौमित्रिं लक्ष्मणमिति शत्रुघ्नमपरं तथा ।  
वसिष्ठः परमप्रीतो नामानि कृतवांस्तदा ।  
तेषां जन्मक्रियादीनि सर्वकर्माण्यकारयत् ॥ १२ ॥

तेषां केतुरिव ज्येष्ठो रामो रतिकरः पितुः ।

बभूव भूयो भूतानां स्वयम्भूरिव संमतः ॥ १३ ॥

सर्वे वेदविदः शूराः सर्वे लोकहिते रताः ।  
सर्वे जानोपसम्पन्नाः सर्वे समुदिता गुणैः ॥ १४ ॥

तेषामपि महातेजा रामः सत्यपराक्रमः ।  
बाल्यात्प्रभृति सुस्निग्धो लक्ष्मणो लक्ष्मिवर्धनः ॥ १५ ॥

रामस्य लोकरामस्य भ्रातुर्ज्येष्ठस्य नित्यशः ।  
सर्वप्रियकरस्तस्य रामस्यापि शरीरतः ॥ १६ ॥

लक्ष्मणो लक्ष्मिसम्पन्नो बहिःप्राण इवापरः ।  
न च तेन विना निद्रां लभते पुरुषोत्तमः ।  
मृष्टमन्नमुपानीतमन्नाति न हि तं विना ॥ १७ ॥

यदा हि ह्यमारूढो मृगयां याति राघवः ।  
तदैवं पृष्ठतोऽभ्येति सधनुः परिपालयन् ॥ १८ ॥

भरतस्यापि शत्रुघ्नो लक्ष्मणावरजो हि सः ।  
प्राणैः प्रियतरो नित्यं तस्य चासीत्तथा प्रियः ॥ १९ ॥

स चतुर्भिर्महाभागैः पुत्रैर्दशरथः प्रियैः ।  
बभूव परमप्रीतो देवैरिव पितामहः ॥ २० ॥

ते यदा ज्ञानसम्पन्नाः सर्वे समुदिता गुणैः ।  
ह्रीमन्तः कीर्तिमन्तश्च सर्वज्ञा दीर्घदर्शिनः ॥ २१ ॥

अथ राजा दशरथस्तेषां दारक्रियां प्रति ।  
चिन्तयामास धर्मात्मा सोपाध्यायः सबान्धवः ॥ २२ ॥

तस्य चिन्तयमानस्य मन्त्रिमध्ये महात्मनः ।  
अभ्यागच्छन्महातेजो विश्वामित्रो महामुनिः ॥ २३ ॥

स राज्ञो दर्शनाकाङ्क्षी द्वाराध्यक्षानुवाच ह ।  
शीघ्रमाख्यात मां प्राप्तं कौशिकं गाधिनिः सुतम् ॥ २४ ॥

तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य राजवेश्म प्रदुद्वुवुः ।  
सम्भ्रान्तमनसः सर्वे तेन वाक्येन चोदिताः ॥ २५ ॥

ते गत्वा राजभवनं विश्वामित्रमृषिं तदा ।  
 प्राप्तमावेदयामासुर्नृपायेक्ष्वाकवे तदा ॥ २६ ॥

तेषां तद्वचनं श्रुत्वा सपुरोधाः समाहितः ।  
 प्रत्युज्जगाम संहृष्टो ब्रह्माणमिव वासवः ॥ २७ ॥

स दृष्ट्वा ज्वलितं दीप्त्या तापसं संशितव्रतम् ।  
 प्रहृष्टवदनो राजा ततोऽर्घ्यमुपहारयत् ॥ २८ ॥

स राजः प्रतिगृह्यार्घ्यं शास्त्रदृष्टेन कर्मणा ।  
 कुशलं चाव्ययं चैव पर्यपृच्छन्नराधिपम् ॥ २९ ॥

वसिष्ठं च समागम्य कुशलं मुनिपुङ्गवः ।  
 ऋषींश्च तान्यथा न्यायं महाभागानुवाच ह ॥ ३० ॥

ते सर्वे हृष्टमनसस्तस्य राजो निवेशनम् ।  
 विविशुः पूजितास्तत्र निषेदुश्च यथार्थतः ॥ ३१ ॥

अथ हृष्टमना राजा विश्वामित्रं महामुनिम् ।  
 उवाच परमोदारो हृष्टस्तमभिपूजयन् ॥ ३२ ॥

यथामृतस्य सम्प्राप्तिर्यथा वर्षमनूदके ।  
 यथा सदृशदारेषु पुत्रजन्माप्रजस्य च ।  
 प्रनष्टस्य यथा लाभो यथा हर्षो महोदये ।

तथैवागमनं मन्ये स्वागतं ते महामुने ॥ ३३ ॥

कं च ते परमं कामं करोमि किमु हर्षितः ।  
 पात्रभूतोऽसि मे विप्र दिष्ट्या प्राप्तोऽसि धार्मिक ।  
 अद्य मे सफलं जन्म जीवितं च सुजीवितम् ॥ ३४ ॥

पूर्वं राजर्षिशब्देन तपसा द्योतितप्रभः ।  
 ब्रह्मर्षित्वमनुप्राप्तः पूज्योऽसि बहुधा मया ॥ ३५ ॥

तदद्भुतमिदं विप्र पवित्रं परमं मम ।  
 शुभक्षेत्रगतश्चाहं तव सन्दर्शनात्प्रभो ॥ ३६ ॥

ब्रूहि यत्प्रार्थितं तुभ्यं कार्यमागमनं प्रति ।  
 इच्छाम्यनुगृहीतोऽहं त्वदर्थपरिवृद्धये ॥ ३७ ॥

कार्यस्य न विमर्शं च गन्तुमर्हसि कौशिक ।  
 कर्ता चाहमशेषेण दैवतं हि भवान्मम ॥ ३८ ॥

इति हृदयसुखं निशम्य वाक्यं  
 श्रुतिसुखमात्मवता विनीतमुक्तम् ।  
 प्रथितगुणयशा गुणैर्विशिष्टः  
 परम ऋषिः परमं जगाम हर्षम् ॥ ३९ ॥

The files in this directory are revised versions of the digital files produced by Professor Muneo Tokunaga, Kyoto University, and copyrighted by him. I am grateful to Professor Tokunaga for his agreement to this use of his original files and for permitting the revised versions to be made publicly available.

Dr J. D. Smith ; email: jds10@cam.ac.uk ; <http://bombay.oriental.cam.ac.uk/index.html>

ITRANS conversion questions to: Avinash Chopde [javinash@acm.org](mailto:javinash@acm.org);

Last updated on March 25, 1998; Send corrections to [sanskrit@cheerful.com](mailto:sanskrit@cheerful.com)